

Plul-malom

Az 1277. május 12-i csereszerződés szerint a „Nosztréba” vezető út alatt kettő malomépület volt. Az sem valószínű, hogy Csupakról a Nosztréba vezető út ott volt, ahol később 1850-ben kiépítették az új utat egészen Veszprémig. Jelenleg is a Plul malom felett az erdő szélén vezet egy szekérút a Malom Csárdáig. A régi község a mai Simoga-köz, Kisfaludy, Fenyves utcák határolta területen feküdt csak. Jelenleg a Nosztori-völgybe vezető 73-as út alatt három malom épületünk van, ebből minden bizonnyal kettő alapjaiban több, mint 700 éves. A veszprémi káptalannak 1082-re datált, és később hamisnak bizonyult oklevelében is három csopaki malmot említenek. 1588-ból Pisky István várkapitány feljegyzése szerint ismeretes, hogy a csopaki Gellért Illés malomadót cipóban fizet a tihanyi várnak. Valószínű tehát, hogy a török időkben is legalább egy malom működött a csopaki malmok közül. Az egyházi feljegyzések szerint a török időkben – a XVI. Század vége és a XVII. sz. eleje közti elnéptelenedést leszámítva – a káptalannak mind a három malma üzemelt.

A Séd vízfolyása évezredek óta változatlan. Már a rómaiak is a Séd mellé építették a téglaegető kemencéjüket a mai futballpálya területén. Csupakon hat malmot hajtott egykoron a Nosztori forrásokból eredő Séd vize. Így tehát, évszázadok óta egy helyen vannak malmaink, még ha újjáépítették is, ahogy ezzel a malommal is történt.

Molnár Kálmán, vízimolnárnak a mai Vígmolnár Csárda alatt is volt egy malma, de az 1909-ben megépült vasútvonal miatt a malom nem jutott megfelelő vízmennyiséghez, és ezért a Vasúttársaság kárpótolta. A veszprémi káptalannak a Kisfaludy utcában volt még egy középkori alapokra épült romos malma, az 1800-as évek végétől nem használták, ezt megvette és elbontatta Molnár Kálmán és 100 évvel ezelőtt, 1910-ben épített a helyére egy újat, a kárpótlási pénzből. Ekkor korszerű félautomata, serlegfelvonós, egy hengersizékes, hasábszítás berendezés került a malomba. A famunkák a XIX. Századi „Bakonyi fametszők” stílusát mutatja. Érdeemes megjegyezni, hogy a famunkákban később valószínű, hogy segített neki rokona, aki malomasztalos volt, a hajmáskéri születésű Fischer József (1901) is, akinek felesége Plul lány volt. A felülcsapós vízikerék 4,5 méter átmérőjű és 60 cm szélességű volt. Volt egy 37 colos átmérőjű malomkőjárat, 1db Ganz 11-es törető hengersizék, 1 db gabonatisztító, 1db darakiválasztó és 1 db háromméteres hasábszita. Az új malom így már több fajta lisztet tudott készíteni.

Molnár Kálmán az átépített malmához 1912-ben kapja meg a 146. sz. ni. 1912 számon a vízhasználathoz az engedélyokiratot, melyben 1 db Ganz (Ganz és Tsa 1899) hengersizék és egy pár malomkőjárat hajtása van bejegyezve.

„Teljesítménye 30kg/óra volt. 1q búzából 60 kg liszt volt nyerhető, a többi korpa, őrlési vám és porlás. Az 1 q búzából általában 30% duplanullás, 20% simanullás főzőliszt és 10% kenyérliszt lett. A napi (24 óra) 6-8 q teljesítményű malmot 1940-ben örökölte a Plul család. Plul Vilmos fiai: József, Jenő és Kálmán szintén kitanulták a vízimolnár mesterséget és rövidebb-hosszabb ideig dolgoztak is, a most már Plul-malomban.”(Plul Kálmán (1912-2011.) visszaemlékezése)

Az 1951-es államosítás után, mely nemcsak a malomra, hanem a Plul család lakására is vonatkozott, a malom Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari vállalat

tulajdonába került. Azonnal befalazták a molnárlakásból a malomba nyíló konyhai ajtót, amit 2010-ben bontottak ki és nyitották megint össze a lakást a malommal. Az államosítás utáni első vezetője Nedó Sándor molnármester volt, 1952-től 1954-ig. Ekkor a vállalat áthelyezte őt a „Godzsa-féle” malomba.

1953-ban a malmot korszerűsítik úgy, hogy a 37 colos malomkőjáratot kiszereleik és helyette egy kisebb függőköves darálót szerelnek be. Valamelyik megszüntetett malomból hoznak egy 1908-as Ganz és Tsa 11-es kiőrli hengerszékét és beszerelnek még egy 3 méteres hasábszítát a hozzá való serlegfelvonókkal.

Az utolsó vezetője (igazgatója) Sebők József (1907-1985) még 1970-ig üzemszerűen működtette a malmot. A nagy szaktudású molnár Csopakon is megállta a helyét és kitűnő lisztet tudott átadni az örletőknek, újból jó hírért keltve a csopaki malomnak. Éppen ezért elég sokan hozták hozzá az örölni való gabonát.

1955. január 1-vel felsőbb rendelkezés következtében a malmokat át kellett adni a csopaki községi tanácsnak. Egy darabig tehát a Plul malom is tanácsi malomként üzemelt. A tanács nem úgy kezelte a malmot, mint azt a felsőbb szervek elrendelték és a műemlék jellege miatt később visszakerült a malomipari egyesülés kezébe.

Korábban a csopaki Séd 240 liter/másodpercenkénti, engedélyezett vizét használhatta a malom tulajdonosa, azonban ez a vízmennyiség az 1950-es években már alig haladta meg a 100 litert. Ezért vált szükségessé a malom villamosítása, a gépek meghajtásához. Az 1960-as évek közepén megalakul a „Csopaki Törpevízmű Társulat” és a Nosztori-források vizét csőhálózatban juttatták el a lakossághoz. Az igaz, hogy sok család élvezi mai napig a vezetékes ivóvíz áldásait, de a forrásból „túlfolyó” víz olyan minimálisra csökkent, hogy a Séd sokszor teljesen kiszáradt. Így a malom vízikerekét csak „üresben” lehetett járatni, ha valami víz mégis a mederbe került.

Miután a TSZ-ek erőszakos megalakítása után sem termőföld, sem számosállat állomány nem maradt a környék parasztgazdáinak tulajdonában, az örletés iránti igény nagyon megcsappant. A TSZ-ek összevont nagyüzemi tábláiról learatott termést már a nagyteljesítményű malmokban őrlötték meg. 1948 és 1954 között 220 malmot államosítottak, és ebből 1962-ben már csak 12 üzemelt! 1969-ben a csopaki állami (Plul) vízimalom is leállt. Ezután „Takarmány Bolt”-ként használta a Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat.

1968-ban a Gabonatröszt utasítást adott, hogy a többi malommal együtt a csopakit is le kell szerelni, és eladni, hogy azzal is csökkentsék a vállalat kiadásait. Wöller István karbantartó üzemi vezetőt 1969-ben bízta meg a megyei GMV és a Gabonatröszt, hogy fotózza és mérje fel a megye területén talált malmokat. Gyűjtött is sok régi malmi berendezést és dokumentációt. Elrendelték tehát az „ipartörténeti emlékek felmérését és gyűjtését, ugyanakkor meg akarták semmisíteni a régi malmokat. Sebők József, Wöller István és Dr. Zákonyi Ferenc megmozgatott mindent, hogy az örvényesi malom mintájára a csopaki is védett, látogatható, ipari műemlék legyen.

A Csopakon lakó Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat (GMV) igazgatója, Dobson Ferenc ígéretet tett, hogy a berendezéshez nem nyúlnak. 1978. december 20-án az Országos Műemlék Felügyelőség, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum, a Gabonatröszt, a Veszprém Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat, valamint a

csopaki Tanács elnöke együttes felülvizsgálatot tartott a vállalat által védelemre bejelentett, jelentős ipartörténeti emléket képező csopaki vízimalomnál. A csopaki Vízimalom Bizottság megállapította, hogy a vízimalom gépi berendezése és meglévő malomipari eszközei jelentős ipartörténeti emléket alkotnak. Viszonylag jó állapotban vannak és helyreállításuk, megfelelő karbantartásuk elvégzése után üzemképes állapotba lehet azokat hozni. A Gabonatrösztről a csopaki malom védetté nyilvánítására az Országos Műemlék Felügyelőség felé a javaslat megtörtént. A helyreállítási munkálatokat a vállalat csak a Műemlék Felügyelőség előírásainak megfelelően valósíthatja meg. A helyi tanács részéről a tanácselnök felajánlotta, hogy társadalmi munkával a malom környezetének kialakításában részt vesznek és a megyei Erdővédelmi Vállalat segítségével a telep fakerítését biztosítani fogják.

Összefoglalva a bizottság véleményét, maga a malomépület nem műemlék jellegű, 1910-ben épült, de berendezésével együttesen az egész komplexum jelentős ipartörténeti emléket képez.”

(Idézetek: Steinhausz György, Wöller István: Vízimalmok Csopakon című könyvből)

2010 szeptemberére a vízimalom új kereket kapott, elkészült a kerti gasztró rész és a felújított molnárlakásban kapott helyet a helytörténeti, illetve malomipari kiállítás. Az azóta eltelt években pihenőpadok kihelyezésére is sor került. 2016-ban a régi magyar gyümölcsfák megőrzését segítő programban Csopak is részt vett, és a malom kertjében tíz gyümölcsfát ültetett. Almák: Nyári fontos, Batul, Török Bálint, Pónyik alma, cseresznyék: Badacsonyi óriás, Drogán sárga ropogós, Szomolyai fekete, szilvák: Althann ringlő, Besztercei muskotály, Vörös szilva.

Az országos műemléki jelentőségű Plul-malmot helyi és megyei szinten is fontos szerepeltetni. A vízimalom jelenleg is műemléki védelem alatt áll. A csopaki önkormányzat sikeresen pályázott az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó, a vidéki örökség megőrzésére igénybe vehető támogatások részletes feltételeiről szóló 23/2007. (IV.17)FVM rendelet által meghirdetett pályázaton. A 2010-es felújítás során megújult a malom őrlőszerkezete és a vízikereke. A felújítási munkák során alapvető cél volt, hogy megőrizzék az épületnek és környezetének eredeti jellegét. A megszüpült malom és rendezett környezete hangulatos közösségi térré vált: helyi rendezvények, kulturális programok színhelye, kirándulók kedvelt állomása.

A csopaki Plul-malom felvétele a Magyar Értéktárba új érdeklődőket is vonzana a helyi közösségek és településre érkező turisták köréből egyaránt. Többek között szervezett iskolai csoportok számára is ideális helyszínné válhat, mint a mára már szinte elfeledett, molnár mesterség bemutatásának színtere.

Javaslatot benyújtó neve: Király Gabriella – Csopak Nyugdíjas Klub

A dokumentációt készítette: dr. Károly Gabriella

Csopak, 2015.

A Települési Értéktár helyi értékévé felvette: 2016. január 21.

Az NMI Művelődési Intézet, mint szakmai együttműködő partner vesz részt Csopak, és a térség helyi értékei és értéktárai nyilvánosságának megteremtésében.